

Інтеграція страхового ринку України у світовий ринок страхових послуг

Ольга Геннадіївна Кузьменко,
 науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
 Черкаського інституту банківської справи
 Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Анотація. Узагальнено основні тенденції розвитку світового страхового ринку та окреслено аспекти впливу глобалізаційних процесів на вітчизняний ринок страхових послуг. Визначено основні чинники, які впливають на розвиток страхового ринку в Україні.

Ключові слова: глобалізація світового простору, міжнародні страхові ринки, інвестиційна діяльність.

Постановка проблеми. В умовах переходу ринкових відносин України на новий рівень, який передбачає стрімкий розвиток міжнародних економічних зв'язків з індустріально розвинутими країнами світу, великого значення набувають проблеми більш суттєвого захисту майнових і фінансових інтересів суб'єктів ринку. Особливої значущості набуває фінансова діяльність страхових організацій. Ефективне функціонування ринку страхових послуг є одним з основних чинників розвитку вітчизняної економіки. Водночас для успішного вирішення поставлених перед українським суспільством завдань в економічній сфері ключове значення має формування ефективних механізмів включення України в систему світогосподарських зв'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку страхування у сфері міжнародної діяльності присвячено наукові праці таких дослідників, як В. В. Шахов, О. А. Соловійова, А. Н. Залетов, Н. М. Внукова, О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, Н. В. Ткаченко, А. С. Боженко, В. Л. Пластун та ін. Страховий ринок і страхову послугу вивчали В. Д. Базилевич, Т. А. Говорушко, Л. М. Горбач, Л. М. Гутко, Ю. М. Журавльов. Однак у науковій літературі невирішеними залишаються зіставлення наявних тенденцій розвитку страхових компаній в Україні та світі.

Метою статті є виявлення впливу фінансової глобалізації на діяльність страхових компаній в Україні та оцінка перспектив діяльності українських страхо-

виків порівняно з аспектами розвитку зарубіжних страхових компаній.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Глобалізація страхових відносин – це процес подолання законодавчих та економічних розбіжностей між національними страховими ринками, що відбувається під впливом змін у світовій економіці і має на меті формування глобального страхового простору.

Інтенсивна глобалізація світового простору вимагає від національних страхових ринків адаптації до нового режиму міжнародної торгівлі страховими послугами. На сьогодні важливим завданням є оцінка факторів і тенденцій глобалізації страхового середовища, що допоможе сформулювати основні напрями розвитку страхового ринку України.

Світовий розвиток страхового ринку за останні роки функціонування показав позитивні зрушення. Сукупний обсяг премій, зібраних страховиками у світі, за 2012 рік зріс порівняно з аналогічним показником 2011-го на 2,4% і становив 4,613 трлн дол. [1].

Лідером світового страхового ринку є США з часткою 27,55%, далі Японія – 14,18% і Великобританія – 6,75%. У п'ятірку лідерів також увійшли Китай – 5,32% і Франція – 5,26%. Україна в цьому рейтингу посіла 50-те місце з показником 3,047 млрд дол. (0,07%). Показовими є також обсяги зібраних страхових премій, що оприлюднили європейські країни.

Проаналізуємо детальніше динаміку світового страхового ринку в *табл. 1*.

Таблиця 1

Динаміка світового страхового ринку
за розміром зібраних страхових платежів у 2009–2012 рр.

Країна	Рік									
	2008		2009		2010		2011		2012	
	млрд дол. США	%	млрд дол. США	%	млрд дол. США	%	млрд дол. США	%	млрд дол. США	%
США	1 240,6	29	1 139	28	1 162	27	1 205	26,2	1 270	27,5
Японія	483,1	11	506	12,4	551	13	655,4	14,3	654	14,2
Великобританія	395	10,5	309	7,6	300	7	319,5	7,0	312	6,8
Франція	275,8	6,4	283	7	283	6	273	6,0	242	5,3
Німеччина	241,9	5,7	238	5,8	235	6	245	5,3	232	5
Китай	140,8	3,3	163	4	215	5	222	4,8	246	5,3
Італія	140,7	3,3	169	4	174	4	161	3,5	144	3
Канада	104,3	2,7	98,8	2,4	113,6	3	121	2,6	123	2,7
Нідерланди	114,6	2,4	108,1	2,6	102	2	111	2,4	100	2
Південна Корея	90,6	2,2	92	2,3	115	3	130	2,8	139	3

Країна	Рік									
	2008		2009		2010		2011		2012	
	млрд дол. США	%	млрд дол. США	%	млрд дол. США	%	млрд дол. США	%	млрд дол. США	%
Інші країни	997,5	23,3	970	24	1 070	25	1 152	25	1 151	18,4
Україна	4,299	0,1	2,624	0,06	2,463	0,06	3,084	0,07	3,047	0,07
Усього у світі	4 220	100	4 066	100	4 339	100	4 595	100	4 613	100

Примітка. Складено на основі [2].

На підставі наведених даних можна стверджувати, що ринки страхових послуг провідних країн світу достатньо успішно впоралися з фінансовою кризою, і більшість з них відновили обсяги страхових премій до докризового рівня та навіть перевищили його. Протилежною є ситуація в Україні – за роки кризи обсяги страхових премій в Україні знизилися на 1,252 млрд дол.

Для країн із найбільш розвинутими страховими ринками характерним є домінування сектору страхування життя над іншими видами страхування. Охарактеризуємо страховий ринок Франції і Німеччини, які є одними із найбільших серед країн Європейського Союзу. Страховий ринок Франції характеризується високим рівнем страхової культури і законодавчо закріпленими нормами страхової діяльності. Вагому роль на французькому страховому ринку відіграють фірми, які займаються страхуванням життя. Будучи одним із найбільш популярних механізмів заощадження у Франції, 2010 року страхування життя досягло рекордного значення у 940 млрд євро. Цей сегмент страхування дійсно надає відчутну підтримку реального сектору економіки. У Німеччині страхування життя також є досить розвинутим. Страхування життя наразі забезпечує приблизно одну третю загальної виручки на ринку [3].

Страхові компанії більшості країн інвестують залучені кошти в інструменти з фіксованою дохідністю, такі як державні облігації, нерухомість, акції тощо. Різниця між напрямками інвестування здебільшого обумовлена природою зобов'язань страховиків, наявними нормами й обмеженнями з боку регулятивних органів щодо питомої ваги таких інструментів [4]. Страхові компанії вкладають залучені кошти переважно у високонадійні активи, що у більшості країн обумовлено вимогами законодавства. Завдяки цьому страховики не зазнали значних втрат унаслідок фінансової кризи.

Економіка кожної країни стає все більш транснаціональною, це забезпечує вихід на велику кількість страхових ринків, що розвивається, із широким охопленням країн, які є об'єктами інвестування. Визначальною тенденцією стає об'єднання страхових компаній на основі угод про технологічне партнерство, створення об'єднань найбільших страхових компаній з великою капіталізацією і активами.

Світовий ринок страхових послуг є сукупністю національних ринків окремих країн і ринків інтеграційних економічних угруповань. Економічні відносини на внутрішніх страхових ринках характеризуються взаємозв'язками: «держава – страховик – споживач страхових послуг» у межах інтеграційних об'єднань

– «держава – ТНСК – споживачі страхових послуг». Тенденції розвитку світового ринку страхових послуг полягають у його глобалізації, утворенні ТНК страхового ринку, а також великих транснаціональних фінансових груп, які інтегрують капітал, що призводить до появи економічних відносин на зразок: «міжнародні організації – фінансово-промислові групи – держава – ТНСК – споживачі страхових послуг». При цьому торгівля страховими послугами розвивається в рамках світового процесу, надання страхових послуг здійснюється страховиками через пряме іноземне інвестування. За рахунок цього іноземні страхові компанії можуть реалізувати свої конкурентні переваги в основному разом із національними страховиками, тобто через інтернаціоналізацію сектору страхування за рахунок зростання торгівлі страховими послугами і потоків прямих іноземних інвестицій.

Страховий ринок України перебуває під постійним впливом процесів глобалізації та міжнародної інтеграції: удосконалюються ринкові відносини в економіці, трансформується економіка і ринок праці, відбуваються технологічні оновлення в засобах масової інформації.

Розвиток страхового ринку України відрізняється від світових тенденцій. Його входження до світового господарства є актуальним, але водночас і проблематичним, що обумовлено багатьма об'єктивними і суб'єктивними чинниками. Проаналізуємо показники розвитку страхування за останні п'ять років (табл. 2).

Таблиця 2

Страховий ринок України у 2008–2012 рр.

Показник	Рік				
	2008	2009	2010	2011	2012
Кількість страхових компаній	469	450	456	442	448
Компанії зі страхування життя	72	72	67	64	64
Чисті страхові премії, млн грн	15 981,8	12 658	13 327,7	17 970	19 228
Частка чистих страхових премій до ВВП, %	1,8	1,4	1,2	1,36	1,3
Чисті страхові премії зі страхування життя, млн грн	1 095,3	826,9	906	1 346,3	1 440,5
Чисті страхові виплати, млн грн	6 546,1	6 056,4	5 885,7	4 699,2	5 309
Загальні активи страховиків, млн грн	41 930,5	41 970,1	45 234,6	48 122,7	55 434
Страхові резерви, млн грн	10 904,1	10 141,3	11 371,8	11 179,3	11 972,7

Примітки. Складено на основі [5].

На страховому ринку 2011 року відбулося незначне «пожвавлення» – частка чистих страхових премій у ВВП збільшилася на 0,16%, але при цьому показники ще не досягли докризових значень. Зростання чистих страхових премій порівняно з докризовим 2008 роком становило 3 247 млн грн, а чисті страхові виплати зменшилися на 1 237 млн грн. Серед позитивних моментів спостерігається стійка тенденція до зростання капіталу та обсягів страхових резервів, що є необхідною умовою стабільного функціонування і розвитку страхових компаній. Серед негативних моментів залишається зменшення страхових компаній зі страхування життя, але збільшення чистих страхових премій зі страхування життя свідчить про постійний приріст цього сектору.

Нерозвиненість страхування життя є одним із найбільших недоліків страхового ринку України, адже світові тенденції свідчать про домінування саме страхування життя над загальноризиковими видами страхування, а в окремих країнах його питома вага взагалі досягає 92% зібраних страхових премій. Ураховуючи той факт, що саме страховики, які займаються страхуванням життя, є одним з основних постачальників довгострокових ресурсів на фінансовому ринку, стає зрозуміло, що поточний стан страхового ринку в Україні має незначний вплив на розвиток фінансового ринку [6].

Чинником, що негативно впливає на розвиток страхового ринку нашої країни, є низький рівень капіталізації та стан фінансових ресурсів більшості страхових компаній, що не забезпечує конкурентоспроможність навіть на внутрішньому ринку. Серед інших негативних чинників також слід виокремити недостатню інвестиційну діяльність страховиків України. Найбільшу частку в структурі активів, якими можуть бути представлені страхові резерви вітчизняних страховиків станом на 01 січня 2013 р., становлять цінні папери – 69,3% (акції – 62%, облігації – 2,3%, цінні папери, що емітуються державою, – 5%), банківські вклади (депозити) – 18,8%, права вимоги до перестраховиків – 3%, грошові кошти на поточних рахунках – 4%, а інвестиції в економіку України за напрямами Кабінету Міністрів України – усього 0,2% [5].

Структуру активів за вищезазначеними категоріями наведено на рис.

Рис. Структура активів за законодавчо визначеними категоріями станом на 01.01.2013

Порівняно з компаніями розвинених країн світу, страховий портфель яких складається на 50–75% саме з облігацій із фіксованою доходністю, для українських страхових компаній це не є характерним, навіть не зважаючи на те, що обсяги інвестицій у державні цінні папери суттєво зросли за останні роки.

Концентрація капіталу дозволяє страховим компаніям підвищити ефективність функціонування і закріпити конкурентні позиції за рахунок розширення сфер діяльності, скорочення витрат, збільшити свою частку на ринку та максимально використати ефект від збільшення масштабів операцій.

Український ринок страхових послуг має значні можливості, проте потреби національної економіки та населення в якісних страхових послугах він задовольняє не повною мірою. На сучасному етапі в економіці України відбуваються такі негативні тенденції, які потребують урахування при формуванні страхового ринку [7, с. 208]:

- «падіння» фондового ринку;
- збільшення ризиків, пов'язаних з інвестуванням активів фінансових установ, і неповернення кредитів;
- недовіра населення до фінансових установ, зокрема з причин затягування або відмови виконання фінансовою установою своїх зобов'язань за укладеними договорами;
- валютно-курсова нестабільність;
- збереження негативних інфляційних очікувань населення;
- небезпека подальшої тонізації економіки.

До чинників, які уповільнюють розвиток страхового ринку, належать: відсутність чіткої цілеспрямованої державної політики щодо розвитку страхування; фінансово-економічна нестабільність у країні; недосконалість страхового законодавства; низька страхова культура населення; відсутність надійності в інвестуванні.

Однією з головних проблем страхового ринку України залишається низька культура страхування. Це пояснюється не тільки недостатнім розміром доходів домогосподарств, низькою нормою заощаджень, а й елементарною необізнаністю про можливість інших варіантів розміщення вільних грошових коштів, крім банківських депозитів. Лише десята частина дорослого населення країни страхується або готові застрахувати своє майно, що значно нижче від загальноєвропейського рівня. Страхування в розвинених країнах є обов'язковим елементом соціально-економічної системи.

Сучасний процес концентрації страхового капіталу в умовах глобалізації страхового ринку передбачає ліквідацію законодавчих та економічних бар'єрів між національними ринками страхових послуг і виявляється [7, с. 211]:

- у концентрації страхового та перестрахового капіталів, яка відбувається через масові злиття страхових і перестраховальних компаній на світовому ринку страхових послуг та формуванні транснаціональних страхових компаній;
- концентрації на ринку страхових посередників, що здійснюється шляхом злиття та при-

дбання малих і середніх товариств, на основі яких формуються сильні міжнародні страхові брокери;

- злитті страхового, банківського й позичкового капіталів, що призводить до формування транснаціональних фінансових груп;
- концентрації споживачів страхових послуг, яка простежується у зростанні капіталізації транснаціональних корпорацій та транснаціональних банків і зміні попиту на традиційні страхові послуги;
- зміні традиційних форм і видів страхових послуг, що призводять до злиття страхових і фінансових послуг, утворення альтернативного страхування і перестраховання, захисту, заснованого на управлінні активами страхувальників і страховиків;
- зміні ринкового середовища завдяки комп'ютеризації та можливості використання мережі «Інтернет» для надання страхових послуг у режимі транскордонної торгівлі.

Ключовими факторами, що загалом стимулюють розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній, є [8]:

- ухвалення нового Податкового кодексу, який змінює режим оподаткування прибутку страхових компаній. Якщо донедавна ставка на прибуток страхових компаній становила 3% обсягу валових премій за вирахуванням перестраховання, а прибуток від інвестиційної діяльності оподатковувався за загальною ставкою в розмірі 25%, що дозволяло організувати фінансові махінації з мінімізації сплати податку до державного бюджету, то нині відбулися кардинальні зміни. По-перше, з 2012 року ставка на прибуток страхових компаній, які займаються страхуванням, відмінним від страхування життя, встановлена на рівні 21%. Перехід до загальних засад оподаткування зумовлений необхідністю відповідати міжнародній практиці податкових систем, які встановлюють єдині умови для всіх суб'єктів господарювання. По-друге, змінився підхід до розрахунку бази оподаткування прибутку –

він формується за результатами страхової та інвестиційної діяльності;

- активізація конвергентних процесів на фінансовому ринку, що супроводжується формуванням нових форм взаємодії страхового ринку з іншими сегментами фінансового ринку, появою нових комплексних фінансових продуктів, що забезпечують поєднання страхових послуг із послугами інших посередників фінансового ринку;
- посилення цінової конкуренції на страховому ринку за рахунок встановлення компаніями завідомо заниження цін на страхові послуги, унаслідок чого фінансові результати від страхової діяльності зменшуються й виникає необхідність пошуку резервів збільшення прибутку страхових компаній.

До шляхів оптимізації інтеграційних процесів України у світовий ринок страхових послуг можна зарахувати: залучення іноземних страховиків шляхом здійснення цілого комплексу заходів (насамперед спрямованих на підвищення платоспроможного попиту); особливий механізм оподаткування; спеціальний порядок розміщення страхових резервів.

Висновки. Розвиток світової економіки і міжнародних економічних відносин, входження України до системи світових господарських зв'язків і перебудова національної економіки вимагають розвитку страхового ринку України з урахуванням світового досвіду відповідно до національних особливостей. Аналіз сутності страхування в ринковій економіці свідчить про необхідність розвитку страхування і його величезну роль як надійного механізму захисту від можливих ризиків, зростання яких останнім часом спостерігається у всьому світі, як важливого чинника стабільності суспільного виробництва, неперервності та безперебійності процесу відтворення, ефективного засобу реалізації інвестиційної політики держави.

Включення страхового ринку України у процес глобалізації страхових відносин вимагає великих зусиль для адаптації національних страхових продуктів до вимог світового ринку, зміни їхніх параметрів до конкурентоздатного рівня.

Список використаних джерел

1. Глобальный рынок страхования в 2012 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://forinsurer.com/hotnews/13/07/03/29518>.
2. Swiss Pe Home. World insurance [Electronic resource]. – Available from : <http://www.swissre.com/sigma/?yea>.
3. Козьменко О. В. Основні види та показники страхування / О. В. Козьменко // Нові вектори розвитку страхового ринку України : монографія / під ред. О. В. Козьменко. – Суми : Університетська книга, 2012. – С. 59–63.
4. Крейдич М. І. Інвестиційна діяльність страхових компаній / М. І. Крейдич // Фондовий ринок. – 2007. – № 48. – С. 18–21.
5. Статистика страхового рынка Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://forinsurer.com/stat>.
6. Сорока Л. Ю. Інвестиційна політика компаній із страхування життя / Л. Ю. Сорока // Страхова справа. – 2006. – № 1. – С. 39–40.
7. Лебединська Л. Д. Стратегічні аспекти сталого розвитку страхового ринку України під впливом глобалізаційних процесів / Л. Д. Лебединська, Л. М. Ремньова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 9. – С. 207–214.

8. Роєнко В. В. Ресурсне забезпечення інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні / В. В. Роєнко // Нові вектори розвитку страхового ринку України : монографія / під ред. О. В. Козьменко. – Суми : Університетська книга, 2012. – С. 270–272.

Summary. The article summarizes the main trends in the global insurance market and identifies aspects of the impact of globalization processes on the domestic insurance market. The main factors determined the development of the insurance market in Ukraine has been determined.

Keywords: globalization of world space; the international insurance markets and investment activity.